

tanterv megalkotása, ugyanakkor az 1950. márciusi közoktatáspolitikai határozat a „célok pontos megfogalmazásával, a lehetőségek reális számbavételével... adós maradt, a végrehajtás során a helyes törekvések is eltorzultak”. „Számos korszerű változást is bevezettek, de hatáskor nem volt pontosan mérhető, mert még mielőtt a feltételeket teljesíthették volna, rendszerint ismét lényeges reformintézkedések törtek.”

– Az általános iskola folyamatos korszerűsítésének időszaka címen a harmadik fejezet az 1961–1972 közötti időszakot mutatja be: Oktatási rendszerünk továbbfejlesztése; a harmadik tanterv; a „reformtankönyvek” tartalmi és metodikai problémái; a munkára nevelés követelményrendszere, az alapdokumentumok és teljesítmények; az új tartalmi és strukturális változások felé. A fejezet témáinak részbeni felsorolása is mutatja a reformévtized egyik legfőbb feladata a hatékonyság fokozása.

„... az oktatási rendszert, az oktatási folyamatot csak komplex módon lehet kellő hatékonysággal fejleszteni. A továbbfejlesztés minden feladatát tervszerű ütemezéssel kell megtervezni, s az egyes elemeknek illeszkedniük kell az egész rendszer logikájához.”

Kiemelten fontos szerepet szán a pedagógusoknak: hogyan készítik fel őket, hogyan teszik magukévá a hatékonyabb elveket, módszereket, hogyan fogadják el az új követelményeket. Egyben figyelemztet is a szerző: egy-egy kiemelkedő pedagógiai kérdéssel – reformmal – kapcsolatos döntés előtt minél szélesebb közvéleményt kell kialakítani, előkészíteni az elvi-gyakorlati kérdések tisztázását, elfogadtatni azt, mert akkor teszik magukévá a nevelők igazán, akkor tesznek meg minél többet annak megvalósításáért. Különös hangsúlyt kap a nevelők ilyen értelmű szerepe az 1972-es oktatáspolitikai határozat kialakításában, illetve végrehajtásában.

A monográfia *negyedik fejezete* az általános iskolai tantervek követelményrendszerének néhány kérdése és a tanulói teljesítmény egybevetésére vállalkozik. Egy alaposan körütekintő felmérés keretében: magyar nyelv és irodalom, történelem, számtan-mértan tárgyak tanulói teljesítményét vizsgálja, elemzi a szerző. Megállapításai jogos kritikát jelentenek a pedagógusok,

az igazgatók, a felügyelet, a pedagógus-továbbképzés, a módszertani lapok közleményeivel szemben, ugyanakkor jogos igényként fogalmazza meg a pontos helyzetkép érdekében szükséges lenne minél több hasonló felmérés végzésére. A felsorakoztatott szempontokon, elemzésen túl néhány megjegyzés kívánkozik e kérdéshez. A jelzett időpontban végzett felméréshez a pedagógusok nem kaphattak megfelelő támpontot a túl általánosan megfogalmazott tantervi dokumentumoktól. Nem volt az egyes szaktárgyaknak kidolgozott feladat- és követelményrendszere. Nem voltak – sőt, jelenleg sincsenek – a pedagógusok, a felügyelet felkészítve oktató-nevelő munkájuk megfelelő szintű mennyiségi és minőségi elemzéséhez. Úgy látszik, két területen kell jelentősen előrelépni ezzel kapcsolatban: a komplex tantervi, tanterveméleti kutatások és a pedagógusok képzése, továbbképzése terén.

A könyv befejező fejezetében a szerző imponáló magabiztossággal szintetizálja három évtized témájával összefüggő tényanyagot, amely megmutatja a köznevelés továbbfejlesztésének alternatíváit, a távlatokat és a különböző lehetőségeket. Kiemeli az összegzésben azt a fontos gondolatot, hogy a fejlett szocialista társadalom megvalósulását köznevelési rendszerünknek a mainál hathatósabban kell segíteni. Ugyanakkor a pedagógiai tudományos kutatással szemben támasztott elvárás is megfogalmazza „... a köznevelés fejlesztését szolgáló kutatások feladata elsősorban azoknak a döntéseknek az előkészítése, amelyek az oktatási rendszer irányításával kapcsolatban napirenden vannak”, „... az oktatási rendszer működésére és még inkább a fejlesztésre vonatkozó távlati elhatározások előkészítése”.

Horváth Márton könyvét mindazoknak ajánlom, akiknek szívügye az alapozó, népünk legszélesebb része számára általános műveltséget nyújtó iskola fejlesztésének, jobba tételének ügye.

A köznevelés felelős irányítói, tudományos kutatók, pedagógusok, tanárjelöltek, szülők olvashatják, hasznosan forgathatják ezt a tartalmában és formájában egyaránt értékes monográfiát.

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.

Dr. Veszprémi László

R. Sz. Giljarevszkij–B. A. Sztarostyin:

INOSZTRANNIJE IMENA
I NAZVANYIJA V RUSSZKOM
TYEKSZTYE

Izd-vo „Mezsduarodnije otnosenija”, M., 1978.

Az oroszoktatásnak nincs olyan szintje, ahol a diák és a tanár ne találkozna a magyar tulajdonnevek orosz átírásának gyakorlati problé-

májával. Az orosz nyelvű levelezés iránti igény már a kisdiákok soraiban is megvan, s így a magyar kultúrszférában élő diákjaink olyan orosz nyelvű közlésekre is kényszerülnek, amelyek során adatokat is írnak le magyar környezetükről (nevük; a város vagy falu, amelyikben laknak; az úttörőcsapat névadója; az iskola névadója stb.). Nem lehet közömbös, hogy az orosz tanár milyen szakmai álláspontot képvisel

pl. a „György; Ibolya; Fonyód; Szombathely” stb. tulajdonnevek orosz átírását illetően.

Helyesírási szabályzatunk szabályokba foglalja az orosz szavak (köz- és tulajdonnevek) magyar átírásának szabályait (291–307. pont), az orosz helyesírási szabályzatban viszont hiába keressük a magyar tulajdonnevek orosz transliterációjára vonatkozó alapvető szabályokat. Ebből következik, hogy ezen a téren ma is elég nagy a bizonytalanság, a subjektívizmus és a dilettantizmus egy-két gyakorlati kérdésben.

A két szovjet szerző könyve második kiadása 18 európai nyelv tulajdonneveinek (személynevek; földrajzi nevek...) átírási rendszerét adja, s köztük a magyar nyelvét is (84–93. lap). A segédkönyv első (1969-es) kiadása rendkívül gyorsan elfogyott, s a B. A. Sztarostyin által kidolgozott – és a „Russzkij jazik za rubezsom” hasábjain is közölt – magyar–orosz átírási rendszer nívós szakmai vitát váltott ki dr. Hadas Ferenc és A. V. Szuperanszkaja között („Russzkij jazik za rubezsom”, 1970) 4. szám, 77–79. és 79–82. lap).

A könyvhöz írt „Bevezetés”-ben ezúttal is a gyakorlati transliteráció fogalma és lényege kerül kifejtésre, valamint az egyes átírási rendszerekkel kapcsolatos elvi és metodológiai problémák, amelyek realizálása nem jelentett kevés erőfeszítést a szerzők számára.

A hazai oroszoktatás szakembereit – természetesen – a magyar anyag érdekli, s ama tény, hogy a szerzők által javasolt magyar–orosz átírási rendszer optimálisan igyekszik-e tükrözni a magyar tulajdonnevek ortográfiai és optikai-grafikai jellemzőit orosz szövegben; a nyelvi kommunikáció maradéktalanul létrejöhessen-e, nem jelent-e törést az „eredetől” való esetleges túlzott elrugaskodás. A szakember világosan látja, hogy a transliteráció mindig „szegényedés” (I. V. Scserba) jár együtt, de nem mindig, hogy mekkora ez a szegényedés...

Vitathatatlan, hogy a korábbi, kaotikus állapotokhoz képest B. A. Sztarostyin – történelmi hagyományokra, történelmi-grafikai hagyományokra épülő, azokat mérlegelő – átírási rendszere nagy lépést jelent előre az egységesülés irányába. Megfigyeléseink azonban azt mutatják, hogy Sztarostyin rendszerét ma még a vezető orosz

nyelvű lapok sem alkalmazzák hiánytalanul és következetesen mindig.

A Sztarostyin által bemutatott anyag összességében világos, szemléletes, helyenként azonban a kuriozitás jellegét viseli magán. A bemutatott példaanyag néha hibás, nem tipikus, és helyenként egyoldalú, szegényes.

Nem hiszem, hogy a semmi különösebb problémát sem jelentő magyar „cs” „átadására” feltétlenül a kb. 200 lakosú „Fejércse” település nevének példája a legszerencésebb, hisz ott van pl. a jól ismert „Csepel; Badacsony” stb. magyar földrajzi név is.

A magyar anyagban egy sor olyan tulajdonnevet találunk, amelyeket a szerző – részben sajnálatos sajtóhiba, részben a magyar nyelv nem kielégítő ismerete miatt – magyar tulajdonneveknek „nevez ki”. Pl.: „Jianu” (87. lap); „Ralffy” (86. lap); „Elfer” (86. lap); „Naszürjhegy” (87. lap), amit pl. még a „Képes politikai és gazdasági világtalasz”-unk sem tartalmaz. „Jagamas”-t (87. lap) nem ismer az „Új magyar lexikon” sem.

Ezen hiányosságok ellenére az anyagból összeáll az, amit figyelembe kell vennünk az orosz átírás során, jöllehet a bemutatott rendszer helyenként nagyon is vitatható (pl. a szó eleji „ü” orosz „i”-vel történő átírása; az „ö” helyenként következetlennek tűnő átírása; az „l” lágyságának a jelölése vagy nem jelölése stb.).

Az anyagot záró magyar nevek (férfi és női) felsorolása is nagy maga után néhány kívánnivalót precizitás dolgában. „Ögön” férfinév nincs a magyarban (92. lap). Az „Ágoston” nevet nem lehet orosz „sz”-szel átírni, mert az elemi hiba (91. lap). A „Boriz” nem férfinév (91. lap), a „Borisz” viszont igen, de ez kimaradt a jegyzékből.

A könyv „Bevezető”-jében – a tárgyilagosság kedvéért – A. V. Szuperanszkaja idevonatkozó szakcikke mellett Hadas Ferenc cikkét is kellett volna megemlíteni, mert a transliteráció és a grafika mindkét jeles szakemberének a nézeteit figyelembe kellene venni egy részleteiben valaha megreformálásra kerülő, tökéletesebb magyar–orosz átírási rendszer kidolgozásakor.

Dr. Hajzer Lajos

4000 НАИБОЛЕЕ УПОТРЕБИТЕЛЬНЫХ СЛОВ РУССКОГО ЯЗЫКА УЧЕБНЫЙ СЛОВАРЬ ДЛЯ ЗАРУБЕЖНЫХ ШКОЛ (Москва, „Русский язык”, 1978)

A „Russzkij Jazik” kiadó megjelentetett egy érdekes szótárt az orosz nyelvet külföldön tanulók részére. Ezt egy szerzői kollektíva készítette elő N. M. Sanszkij vezetésével, amely tartalmazza „Az orosz nyelv leghasználatosabb 4000 szócységét”.

Ez a szótár is, mint más, bármely magyaró szótár, oktatási célokat tűzve ki tartalmazza azokat a szükséges információkat, amelyek az érintkezés folyamatában szolgálják a szavak jelentésének helyes felfogását és azok használatát. Ugyanakkor ez a kiadvány jelentősen különbözik pl. „Az orosz nyelv kis magyaró szótára” kötetétől (Külföldiek részére V. V. Rozanov szerkesztésében jelent meg Moszkvában ugyancsak a „Russzkij Jazik” ki-